

מטעמי תורת חיים

פרשת פינחס – גילוי אליהו הנביא זכור לטוב

נאמר בתורה "פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי: לכן אמר הנני נתן לו את בריתי שלום" (במדבר כה, יא-יב), ואמרו רבותינו כי "פינחס זה אליהו" (רבינו בחיי במדבר כה, יב, 'בעל הטורים' במדבר כה, יב), ואליהו הוא זה שעתיד לבשר על הגאולה שנאמר "הנה אנכי שלח לך את אליה הנביא לפני בוא יום יתן ה' הגדול והנורא" (מלאכי ג, כג). והוא נכתב בפסוק בשם "אליה" חסר אות ו', כי יעקב אבינו לקח כמשכון את האות ו' משמו של 'אליהו', עד שיבוא (בעל הטורים' במדבר כה, יב) ויבשר את בשורת הגאולה (וישכם אברהם' לר' אברהם פאלאגי על מזמור תהלים יד בתיבות ימי יתן מציון בשם 'מגלה צפונות').

ויש להתבונן, מהם מעשיו של אליהו הנביא זכור לטוב בעולם הזה, עד לאותו יום בו הוא עתיד לבשר על גאולתם של עם ישראל?

אליהו הנביא יורד לעולם הזה להציל את ישראל ולעשות להם ניסים

אליהו הנביא עלה לעליונים בגוף ונפש שנאמר "ויהי המה הלכים הלוד ודבר והנה רכב אש וסוסי אש ויפדו בין שניהם ויעל אליהו בסערה השמים: ואלישע ראה והוא מצעק אבי רכב ישראל ופרשיו ולא ראהו עוד ויחזק בגדיו ויקרעם לשנים קרעים: ויגרם את אדירת אליהו אשר נפלה מעליו וישב ויעמד על שפת הירדן" (מלכים ב' ב, יא-יג) (שמן הטוב וזקן אחר' בחלק 'שמן הטוב' לר' שלמה אוהב פרשת נח דף ב ע"ב על הפסוק 'ויתהלך חנוך' ד"ה או 'יאמר כי מצינו'). וכאשר אליהו הנביא עלה, נשאר גופו "בסערה" (ועמק המלך' לר' נפתלי הירץ שער התורה פרק שבעים ושנים דף מא ע"ב ד"ה עוד הנה אמרו) כשהוא נחצי וקיים, ללא צורך במאכל ומשקה ושאר דברים אשר הכרחיים לאדם החי (וכלי יקר' לר' שמואל לנייטו על מלכים ב' פרק ב ד"ה והסיבה השלישית). ובזמן שאלהו הנביא יורד למטה, הוא לוקח את הגוף שלו (ועמק המלך' לר' נפתלי הירץ בכרך שער התורה פרק שבעים ושנים דף מא ע"ב ד"ה עוד הנה אמרו) ומתגלה עמו בעולם הזה (שו"ת חתם סופר חלק ו' סימן צח ד"ה אבל האמת יורה דרכו).

אליהו הנביא הולך ובא בזה העולם, להצלת הצדיקים ולשליחות הקב"ה. לכן בשעה שאלהו עלה לשמים נפלה אדרתו כפי שנאמר על אלישע תלמידו "ויגרם את אדירת אליהו אשר נפלה מעליו" (מלכים ב' ב, יא), ודבר זה היה סימן כי אליהו הנביא יחזור לצרכי הצדיקים בזה העולם (שמן הטוב וזקן אחר' בחלק 'שמן הטוב' לר' שלמה אוהב פרשת נח דף ב ע"ב על הפסוק 'ויתהלך חנוך' ד"ה או 'יאמר כי מצינו'). לכן בפיוט "אליהו הנביא אליהו התשבי אליהו הגלעדי" הנאמר במוצאי שבתות, אומרים בסופו 'אשרי מי שנתן לו שלום והחזיר לו שלום', כלומר אשרי מי שאמר שלום לאליהו הנביא וכנגד אליהו החזיר לו שלום, כי היות שאלהו הוא שליח ההשגחה מלמעלה, הרי הוא כמו שנתן לו שלום מן השמים. וכל שכן אם אליהו אמר לאדם 'שלום' בתחילה ולא רק החזיר לו 'שלום', שהיא מעלה גדולה ויתירה עד מאוד (סדר הימים' לר' משה בן מכיר בחלק 'כוונת ברכות הבדלה' ד"ה וכן שמעתי).

אליהו הנביא נעשה מלאך ונמצא בין החיים, לתועלתם של ישראל (ולא עוד אלא לר' אליהו הכהן מחבר 'שבט מוסר' על מסכת שמחות דף נב ע"ב ד"ה כשמת רבי אליעזר) וכדי לעשות להם כל נס (ימדרש אליהו' לר' אליהו הכהן מחבר 'שבט מוסר' דרוש יא דף עא ע"ב ד"ה וכיון שבא). וכך אמר אלישע הנביא בשעה שרבו אליהו עלה לשמים "אָבִי אָבִי רַכֵּב יִשְׂרָאֵל וּפְרָשָׁיו" (מלכים ב' ב, יב), "אָבִי" – מקודם, ו"אָבִי" – מכאן ואילך כשתהיה מצוי בעולם, לפי שאתה "רַכֵּב יִשְׂרָאֵל וּפְרָשָׁיו" כלומר ברכב ופרשים אתה בא להלחם בעד ישראל בכל צרתם ולהושיעם (ולא עוד אלא לר' אליהו הכהן מחבר 'שבט מוסר' על מסכת שמחות דף נב ע"ב ד"ה כשמת רבי אליעזר). וכך הקב"ה עושה ניסים על ידו של אליהו הנביא בעת הגלות (ועמק המלך' לר' נפתלי הירץ בכרך שער קריאת ארבע סוף פרק קמז דף קד ע"ב). והטעם שהניסים נעשים דווקא על ידו, משום שכל נס הוא יוצא מגדר הטבע ומהנהגת הבריאה הקיימת, לכן אליהו שזכה בכוחו הגדול לבטל מעצמו את מלבוש הגוף הגשמי הנברא מטבע העולם התחתון ויסודותיו, ונתעלה לדרגה של מלאך עליון, יש לו שליטה לשנות כל טבע הבריאה התחתון (יתקפו של נס' לר' חביב חיים דוד סיתון חלק שני דף ד ע"ב ד"ה איתא בוי"הק).

אליהו הנביא זכור לטוב נמצא בעזרתם של ישראל לעשות להם ניסים ונפלאות ולהצילם מכל צרה שלא תבוא (זכר דוד' מאמר ראשון תחילת פרק כה ד"ה יוקר הכבוד). לכן נהגו בכמה מקומות שאם חלילה באה על ישראל צרה או אונס, נודרים שאם יינצלו יעשו סעודה לאליהו הנביא, ובזה ניצלים מצרתם. והנודרים אינם אומרים לעשות שולחן לאליהו שאז נראה כתקרובת חס וחלילה, אלא לעשות 'סעודה של אליהו' שהיא סעודת עניים בעבור שניצולו בזכות אליהו זכור לטוב, לכן נקראת הסעודה על שמו. והעושה סעודה זו מהלל שם הגדול והנורא אשר הפליא לעשות עמו ומפרסם אלהותו יתברך בפני המסובים באותה סעודה וכוח מעשיו הגדולים אשר עושה נפלאות בכל עת. ונמצא זה מקדש ומפרסם ומהלל ומהדר בכל שנה ושנה שמו הגדול בסעודה זאת. ובוודאי הגמור שאלהו וכל המלאכים מתלוין באותה סעודה לשמוע קול מספר גדולת אלוהינו. ותבוא עליו ברכה כל העושה סעודה זו הנקראת 'סעודת אליהו זכור לטוב', ובפרט שמקבל עליו לעשותה בכל שנה ביום הידוע מן הנס, כי לעולם אינו שוכח הטוב שעשה עמו הקב"ה (ימדרש אליהו' לר' אליהו הכהן מחבר 'שבט מוסר' דרוש יא דף עא ע"ב ד"ה 'וכיון שבא' וכתב שראה שכך נוהגים מקצת בני אדם במקומו ובמקומות אחרים).

ניצוץ מאליהו הנביא מתגלה בכל ברית ואילו בגופו מתגלה אצל יחידי סגולה

אליהו הנביא נקרא "מלאך הברית" (מלאכי ג, א) (מסודות דוד' מלאכי ג, א ד"ה ומלאך הברית, 'חזה ציון' לר' עמנואל חי ריקי על תהלים כב ד"ה ועוד כל זה פשוט) ונמצא בכל ברית מילה (לוקטיו הלכות' לר' נתן גמנירוב חלק יורה דעה א' הכשר כלים אות לא ד"ה וזהו), ובא לשם ברינה לראות את ישראל עושים את המילה (ימשיב נפשי' לר' יואל סירקיס מחבר הח"ח על מגילת רות פרק ב דף לו ע"ב). ורמז לכך בתיבה 'מילה' שהיא ראשי תיבות "הנה מלאכי ילף לפיך" (שמות לב, לד) לרמז על אליהו מלאך הברית שנמצא שם (קהלת יעקב' לר' יעקב צבי יולס ערך 'מ' על התיבה 'מילה'). לכן אמרו רבותינו "כל הנושא אשה שאינה הוגנת לו אליהו כופתו והקב"ה רוצעו" (ראה גמ' קידושין דף ע"א בשם רב המנונא), כי אדם זה פוגם בילד אשר יולד לו עוד קודם שעשה ברית מילה, ואף על פי כן אליהו הנביא מלאך הברית בא בעת מילתו – על כן דווקא אליהו הנביא כופתו על מעשיו (יתקפו של נס' לר' חביב חיים דוד סיתון חלק שני דף ד ע"ב ד"ה 'וע"כ אמז"ל. וראה 'כורסיא דאליהו' לר' חביב חיים דוד סיתון דף כו ע"ב ד"ה 'ובדרך זו' שאלהו היה מצוי בכל המילות עוד טרם שירד לארץ וקינא לבריות, בהיותו עדיין מלאך בשמים עיי"ש).

בס"ד הכרך השני של ספר 'מטעמי תורת חיים' נמצא בשלב הכנת מפתח הערכים, ניתן עדיין לתרום ובכך לסייע בעלויות ההוצאה לאור:

בנק הדואר מספר 09 | סניף 001 | מספר חשבון 30608503 | שם החשבון חיים לנגר

צריך להכין בברית כסא אחר נוסף לכבודו של אליהו הנביא (וזה פרשת לך לך צג ע"א ד"ה תו אמר רבי אבא, הקדמת הוזהר דף יג ע"א ד"ה ועוף יעופף על הארץ) **כדי שהוא יימצא שם** (ואור החמה' על הקדמת הוזהר דף יג ע"א ד"ה 'ואצטרף' מהרמ"ק), **וכפי שהתפשט מנהג זה בכל תפוצות ישראל** (נכרסיא דאליהו' לר' חביב חיים דוד סיתון דף ד ע"א ד"ה איתא בהקדמת). **ועושים כסא אחד לסנדק וכסא שני לאליהו הנביא זה לצד זה** (וזהר חי' לר' יצחק אייזיק ספרין מקאמרנא על זוהר פרשת בראשית דף יג ע"ב ד"ה 'להתקנא' וכתב שמימין יהיה כסא הסנדק והשני לאליהו הנביא). **ואז בשעה שהמוהל מניח את הילד על 'כסא אליהו' קודם המילה** (נכרסיא דאליהו' דף ד ע"א ד"ה איתא בהקדמת), **הוא אומר בפיו "זה הכסא של אליהו"** (וזהר פרשת לך לך צג ע"א ד"ה תו אמר רבי אבא, הקדמת הוזהר דף יג ע"א ד"ה ועוף יעופף על הארץ) **זכור לטוב** (וזהר חי' לר' יצחק אייזיק ספרין מקאמרנא על זוהר פרשת בראשית דף יג ע"ב ד"ה להתקנא). **ועושה כן על מנת שיבוא** (וזהר פרשת לך לך צג ע"א ד"ה תו אמר רבי אבא, הקדמת הוזהר דף יג ע"א ד"ה ועוף יעופף על הארץ), **כי בהזכירו את שמו מעוררים אותו ממקומו לבוא שמה**. שהרי אליהו הנביא לא לוקח כבוד לעצמו לישב על הכסא מיד, אלא רק אחר שמזמנין אותו ועושים לו כבוד להושיבו על הכסא, ואז הוא שורה שם (ואור החמה' לר' אברהם אזולאי על הקדמת הוזהר דף יג ע"א ד"ה 'פקודא' מר' אברהם גלנאטי).

כאשר מגיע אליהו הנביא זכור לטוב בשעת המילה, מגיע רק ניצוץ אחד ממנו (מדבר קדמות' להחיד"א מערכת א אות סא בשם מהר"י צמח, 'מראית העין' להחיד"א על גמ' יבמות דף צו ד"ה אמר רב יהודה, 'בן יהודיע' לר' יוסף חיים מבגדד על גמ' בבא מציעא פרק ט דף קט ד"ה 'ולאו כהן מר' בשם מהר"י צמח). **לכן אפילו שהעם מפורד ומפורד בכל העולם, ובעת אחד ימולו רבים, אלה במזרח העולם ואלה במערב ובכל ארבע כנפות הארץ** (זכור דוד' לר' דוד זכות ממודינא מאמר ראשון פרק כו דף סו ע"א ד"ה וכן תאמר בלבבך), **אף על פי כן אליהו יכול להזדמן ברגע אחד בכל העולם כולו אפילו במאה מילות ויותר, משום שהוא מתחלק לכמה ניצוצות** (בן יהודיע' לר' יוסף חיים מבגדד על גמ' בבא מציעא פרק ט דף קט ד"ה 'ולאו כהן מר'). **אמנם תינוק שזכה ונולד כשבתוכו ניצוץ מנשמתו של משה רבינו, נעשה לו אליהו בגופו סנדק שלו. כי אליהו בחייו היה תלמידו של משה רבינו** (זכור דוד' לר' דוד זכות ממודינא מאמר ראשון פרק כו דף סו ע"ב ד"ה 'יעוד נאמר' בשם ר' חיים ויטאל) **ונסמך על ידו, שהרי אליהו הוא פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן** (שו"ת חתם סופר חלק ו' סימן צח ד"ה אבל האמת יורה דרכו), **ועל כן חייב בכבוד משה רבו** (זכור דוד' לר' דוד זכות ממודינא מאמר ראשון פרק כו דף סו ע"ב ד"ה 'יעוד נאמר' בשם ר' חיים ויטאל).

כך היה עם הבעל שם טוב הקדוש שאליהו הנביא היה בעצמו סנדק שלו, על אף שלשאר בני האדם אינו בא אלא איזה ניצוץ ממנו. וכן היה עם האר"י ז"ל (וזהר חי' לר' יצחק אייזיק ספרין מקאמרנא על זוהר פרשת ויגש דף ט ע"א ד"ה אנת תהא זמין) **שגם לו היה ניצוץ נשמה ממש רבינו עליו השלום** (זכור דוד' לר' דוד זכות ממודינא מאמר ראשון פרק כו דף סו ע"ב ד"ה 'יעוד נאמר' בשם ר' חיים ויטאל, עפ"י 'זוהר חי' על זוהר פרשת ויגש דף ט ע"א ד"ה אנת תהא זמין). **וכך היה המעשה, בעת שנולד האר"י ז"ל בא אליהו הנביא אל אביו ר' שלמה ז"ל ואמר לו "השמר והזהר שלא תמול אותו עד אשר אבוא להיות סנדק של הילד הנולד"**. וכך היה ביום השמיני ללידתו ישב אליהו הנביא בעצמו על הכסא של הסנדק אשר שם התינוק, והחזיק ברגלי התינוק הנימול, ולא ראהו שום אדם רק אביו של האר"י ז"ל לבדו. ומלו את התינוק ואחר כך הוליכוהו לבית של אמו. וקודם שהגיע התינוק לביתו כבר נתרפאה מילתו, ונעשה כמו אחד שעבר מעת מילתו זה כמה שנים. והיו האנשים שם תמהים מאוד על המראה הזה (זכור דוד' לר' דוד זכות ממודינא מאמר ראשון פרק כו דף סו ע"ב ד"ה 'יעוד נאמר' בשם ר' חיים ויטאל. והביא שם שזה היה הענין שהלך להציל את רב המנונא סבא כמתואר בספר הוזהר, לפי שהיה ניצוץ משה רבינו עי"ש).

אליהו הנביא התגלה לתנאים ואמוראים ולגדולי הראשונים והאחרונים

כשהקב"ה רוצה לשלוח את אליהו בשליחות, הוא מתלבש בגופו ויורד לארץ ועושה שליחותו. **לכן לפעמים אליהו הנביא מתגלה אל החכמים השלמים והנביאים ומדבר עמהם** (פרדס רימונים' להרמ"ק שער ההיכלות פרק יג דף קסא ע"א ד"ה בענין יחס, 'זכור דוד' לר' דוד זכות ממודינא מאמר ראשון תחילת פרק יד ד"ה יציץ הייחס) **והתגלותו היא פנים בפנים מצד גופו** (וזהר חדש' סוף תקונא תנינא ד"ה דבש מצאת אכל, 'מגיד מישרים' למלאך המגיד של ר' יוסף קארו פרשת בראשית אור ליום ב' ה' לניסן סוף ד"ה וסוד של שם יי"ה) **שהוא מתלבש בו** (וזהר חי' לר' יצחק אייזיק ספרין מקאמרנא על זוהר פרשת ויגש דף ט ע"א ד"ה אנת תהא זמין), **ושעל ידי כן יש בו צד חומר. וכשהוא מסתלק, מניח את הגוף ההוא במקומו ועולה חזרה** (פרדס רימונים' להרמ"ק שער ההיכלות פרק יג דף קסא ע"א ד"ה בענין יחס, 'זכור דוד' לר' דוד זכות ממודינא מאמר ראשון תחילת פרק יד ד"ה יציץ הייחס). **וגילו אליהו זה בגופו ובדיבור עם הצדיק כאשר ידבר איש אל רעהו, הוא מדריגה גדולה עד מאוד. ולולא שאליהו הנביא מתלבש בגוף, הרי שאין ביכולת לסבול כלל את אורו הרב** (וזהר חי' על זוהר פרשת ויגש דף ט ע"א ד"ה אנת תהא זמין).

מוסכם היה אצל חכמי המשנה שאליהו הנביא מתגלה אל כל הראויים (פרדס רימונים' להרמ"ק שער שלישי פרק ג' ד"ה וכובר ידעת היות), **כמו חכמי התנאים** (ייסוד יוסף' לר' יוסף יוסקא מפותא פרק ז ד"ה ותנאים ואמוראים, 'חלק יפה' לר' יצחק רחמים פאלאגי פרשת תצוה דף י ע"ב ד"ה חזרתי על המקרא, 'זוהר חי' על פרשת ויגש דף ט ע"א ד"ה אנת תהא זמין) **שהיה רגיל אצלם** (יאמרי נועם' לשמיני עצרת מדברי בן המחבר דף נ ע"א ליום הילולא של המחבר ד"ה 'בפסקו הידעת'). **כך היה אצל ר' שמעון בר יוחאי שבכל פעם שהיה עוסק בסודות התורה היה מתגלה אליו אליהו זכור לטוב** (נדרוש טוב' לר' יעקב אבוחצירא דרוש למתן תורה דף ל ע"א ד"ה בנות מלכים) **ומגלה לו רזי תורה** (מחשף הלב' לר' יעקב אבוחצירא פרשת פקודי דף מד ע"א סוף ד"ה אפשר לרמוז), **כך שרוב סודותיו היו על ידי אליהו הנביא** (נעמק המלך' לר' נפתלי הירץ בכרך בהקדמת המחבר דף ו ע"א טור א ד"ה גם רבי אלעזר). **וכן אליהו התגלה לאמוראים** (ייסוד יוסף' לר' יוסף יוסקא מפותא פרק ז ד"ה ותנאים ואמוראים, 'חלק יפה' פרשת תצוה דף י ע"ב ד"ה חזרתי על המקרא, 'זוהר חי' על זוהר פרשת ויגש דף ט ע"א ד"ה אנת תהא זמין) **כפי שנראה בכמה מקומות בגמרא** (ראה גמ' ברכות דף ג ע"א, גמ' ברכות דף כט ע"ב, גמ' מגילה דף טו ע"ב, גמ' כתובות דף קו ע"א, גמ' בבא מציעא דף נט ע"ב וכן הלאה עוד הרבה) (נשמת חיים' לר' מנשה בן ישראל מאמר שלישי פרק אחד עשר ד"ה מתוקן ומקובל), **והיה מצוי אצלם** (נעטרת פז' לר' רפאל משה אלבאז הצירוף י"ח דף יא ע"ב ד"ה צירוף זה).

אליהו הנביא התגלה גם לגדולי הראשונים (וימהר אברהם' לר' אברהם פאלאגי מערכת א אות שצב, 'חלק יפה' לר' יצחק רחמים פאלאגי פרשת תצוה דף י ע"ב ד"ה חזרתי על המקרא) **ובהם הרמב"ן והראב"ד** (וזהר חי' לר' יצחק יהודה ספרין מקאמרנא על פרשת ויגש דף ט ע"א ד"ה אנת תהא זמין). **וכן בכל הזמנים הוא מתראה אל החכמים והחסידים** (כלי יקר' לר' שמואל לניאדו על מלכים ב' פרק ב ד"ה והסיבה השלישית) **והצדיקים** (נעטרת פז' לר' רפאל משה אלבאז הצירוף י"ח דף יא ע"ב ד"ה צירוף זה הוא תשלום), **כמו שהיה עם האר"י ז"ל, כאשר אליהו הנביא זכור לטוב התגלה אליו ואמר שילך להתבודד באיזה מקום שלא יהיה לו דיבור ועסק עם שום אדם. וכך עשה שפירש עצמו וישב לו בבית אחד בנוי על נהר הנילוס במצרים, ושם זכה לרוח הקודש ולאליהו הנביא שהתגלה אליו בכל זמן ועידן, וגילה לו את רזי התורה** (נעמק המלך' לר' נפתלי הירץ בכרך בהקדמת המחבר פרק ד דף יא ע"ב טור א ד"ה וכן כשרוצה). **ועל ידי גילויי אליהו שזכה להם, הוגדלה השגתו למעלה למעלה להפליא** (הקדמת ר' חיים מוולוז'ין לביאור הגר"א על 'ספרא דצניעותא' ד"ה גם על דברת). **ולבד מהאר"י ז"ל, זכה למדרגה זו של גילויי אליהו פנים בפנים גם הבעל שם טוב, וכן ר' אלימלך מלז'ענסק פעמיים** (וזהר חי' לר' יצחק יהודה ספרין מקאמרנא על פרשת ויגש דף ט ע"א ד"ה אנת תהא זמין).

אליהו לימד את חכמי ישראל רק ממה שהתחדש בישיבה של מעלה

אליהו הנביא היה מעיקרו מלאך בשמים וידע כל התורה וסודותיה (נכרסיא דאליהו' לר' חביב חיים דוד סיתון דף ח ע"ב ד"ה וקורב הדבר מאוד). **ואף שהיה כבר בגן עדן אחרי סילוקו מהעולם, היה יוצא משם ונראה לפעמים לעיני החכמים אף בעודם בחיים, והיה משיב לשאלתם, ומי כמוהו מורה** (נשמת חיים' לר' מנשה בן ישראל מאמר ראשון פרק עשירי ד"ה ואחר הדברים). **אמנם מה שהוא לימד את חכמים היה מהדברים שנתחדשו בישיבה עליונה' של התלמידי**

חכמים העליונים הגדולים. ולא היה לו כוח לפתוח ולחדש בתורה, כי לא בשמים היא, ולא נשארה תורה בעליונים כלל. ועל כן איננו יכול להיה לספר לתלמידי החכמים התחתונים אלא ממה שנתחדש בישיבה עליונה (ישעיה מאמרי רו"ל: להארי"ל בסופו דף נו ד"ה סוד). כלומר שאין יכולת בידו לחדש חידושי תורה, וגם לא ביד שום מלאך אחר, אלא שנגזר מן השמים שמה שכבר נתגלה בישיבה של מעלה יתגלה על ידו למטה (זהרי חמה: לרי אברהם אזולאי דף א ע"א ד"ה רבי אלעזר בשם הרמ"ק, 'מדבר קדמות' להחיד"א מערכת א אות ל ד"ה 'וראיתי בריש' בשם הרמ"ק, 'נפש חיים' לרי חיים פאלאגי מערכת פ אות כא בערך 'פתח' בשם הרמ"ק).

וזוהי כוונת הזוהר בכמה מקומות כאשר נאמר "על פומא דאליהו אתגזר" (ראה זוהר חדש) שיר השירים במאמר 'ה צבאות הויה אהיה' ד"ה 'שיר השירים על ד"ה יכדין שיר השירים אשר לשלמה ד"ה 'ישקני מנשיקות פיהו') שפירושו 'על פי אליהו נגזר' (ישעיה מאמרי רו"ל: להארי"ל בסופו דף נו ד"ה סוד), כלומר שנגזר כי אותו הסוד שנאמר אז באותו המאמר, יתגלה למטה על ידי אליהו לבדו (זהרי חמה: לרי אברהם אזולאי דף א ע"א ד"ה רבי אלעזר בשם הרמ"ק). ומה שנאמר בפתיחת אליהו המפורסמת לשון 'פתח אליהו ואמר רבון עלמין' (ראה 'תיקוני זוהר' הקדמה אחרת לתיקוני זוהר דף יז ע"א ד"ה פתח אליהו ואמר) הרי שדבריו שם אינם חידושים בפסוקי התורה (זהרי חמה: לרי אברהם אזולאי דף א ע"א ד"ה רבי אלעזר בשם הרמ"ק, 'כורסיא דאליהו לרי חביב חיים דוד סיתתון דף יט ע"א ד"ה שוב ראיתל), אלא רק שבה לה' כשבה המלאכים (כורסיא דאליהו דף יט ע"א ד"ה שוב ראיתל), וגם יש בהם 'סוד היחוד' כפי שמסיק שם (זהרי חמה: לרי אברהם אזולאי דף א ע"א ד"ה רבי אלעזר בשם הרמ"ק. ועיי"ש עוד).

אמנם תלמידי חכמים יש להם יכולת לפתוח ולחדש בתורה, כל מה שיראה להם, כפי שנאמר "על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר לאמרו לך תעשה" (דברים יז, יא) (ישעיה מאמרי רו"ל: בסופו דף נו ד"ה 'סוד' מר' שמואל ויטאל בנו של ר' חיים ויטאל). וכך היה ר' שמעון בר יוחאי וחביריו, שהיו פותחים את המקור ומגלים סודות שמעולם לא נתגלו, לא למעלה ולא למטה (זהרי חמה: לרי אברהם אזולאי דף א ע"א ד"ה רבי אלעזר). וזו כוונת הלשון המופיעה הרבה בזוהר 'רבי חייא פתח ואמר' (זוהר פרשת נח דף סח ע"א ד"ה רבי חייא פתח), 'רבי שמעון פתח' (זוהר פרשת וירא דף קכ ע"א ד"ה רבי שמעון פתח), 'רבי יהודה פתח ואמר' (זוהר פרשת בשלח דף נו ע"א) וכן הלאה (ישעיה מאמרי רו"ל: בסופו דף נו ד"ה 'סוד' מר' שמואל ויטאל בנו של ר' חיים ויטאל, 'זהרי חמה' לרי אברהם אזולאי דף א ע"א ד"ה רבי אלעזר). ודבר זה הוא אפילו אצל חכמים שהסתלקו מן העולם, וכפי שמופיע בזוהר כמה מקומות שראש הישיבה של מעלה דרש, ובלשון הזוהר 'פתח רב מתיבתא' (ראה זוהר פרשת חיי שרה דף קכב ע"ב ד"ה 'זכאה איהו מאן' תוספתא, זוהר פרשת שלח דף קד קסז ע"א ד"ה פתח רב מתיבתא) שפירושו 'פתח ראש הישיבה'. וכן נאמר בזוהר 'ובתחלה מתיבתא דבצלאל' (ראה זוהר פרשת שלח דף קד קסח ע"א ד"ה רב מתיבתא נחית וגל), שפירושו כי הדברים נדרשו למעלה 'בישיבה של בצלאל' (ישעיה מאמרי רו"ל: בסופו דף נו ד"ה 'סוד' מר' שמואל ויטאל בנו של ר' חיים ויטאל).

לעתיד לבוא כאשר אליהו יבוא שלם בגופו ובבחינותיו יתרחץ כל הקושיות

אליהו הנביא היה מצוי אצל החכמים התנאים (מראית העין' להחיד"א על גמי' יבמות דף צו ד"ה אמר רב יהודה), וכן אצל האמוראים (מראית העין' להחיד"א על גמי' יבמות דף צו ד"ה אמר רב יהודה, 'פתח עינים' להחיד"א על גמי' מנחות פרק ד דף מה ע"א ד"ה אמר רבי יוחנן) ועד האחרונים שבהם. וגם בימי מר יוסף גאון היה נמצא אליהו הנביא בישיבה (פתח עינים' להחיד"א על גמי' מנחות פרק ד דף מה ע"א ד"ה אמר רבי יוחנן). ואף על פי כן לא היה מתרחץ להם את הספיקות והקושיות שבתלמוד ונשארו ב'תיקו' (ראה סוגיות המסתיימות ב'תיקו' בגמי' ברכות דף ח ע"ב, גמי' שבת דף ה ע"ב, גמי' עירובין דף צט ע"א, גמי' פסחים דף צו ע"ב, גמי' ראש השנה דף ל ע"א, גמי' יומא דף מט ע"א, גמי' ביצה דף לו ע"א, גמי' הוריות דף יד ע"א, גמי' זבחים דף פג ע"א וכן הלאה במקומות רבים) (מראית העין' להחיד"א על גמי' יבמות דף צו ד"ה אמר רב יהודה), וגם חכמים מציידים לא ביקשו ממנו לתרחץ להם את כל הקושיות (פתח עינים' להחיד"א על גמי' מנחות פרק ד דף מה ע"א ד"ה אמר רבי יוחנן), וזה על אף שידעו שהוא זה שעתידי לתרחץ אותם, כפי שדורשים את התיבה 'תיקו' שהיא ראש תיבות 'תשבי יתרחץ קושיות ואבעיות', ותשבי הוא אליהו הנביא (מראית העין' להחיד"א על גמי' יבמות דף צו ד"ה אמר רב יהודה).

והטעם לזה, לפי שכאשר אליהו הגיע לחכמי התלמוד היה בבחינת מלאך אשר בו, אך 'לא בשמים היא' ולא היה לו רשות להשיב לאלו הקושיות. ובעתיד כשיבוא בגוף גמור נרגש בתואר 'אדם', כמו אדם הנוול בארץ, ולא כמלאך המתגשם – אז יתקבלו דבריו, וזה בהיותו אדם ויש לו רשות, ועל כן יפשוט הספקות. לכן הראשונים כתבו כי 'תיקו' הוא ראשי תיבות 'תשבי יתרחץ קושיות ואבעיות', וקריאתו בשם 'תשבי' מורה על היותו מתושבי הארץ ולא מלאך, שאז הוא יתרחץ קושיות ובעיות (כורסיא דאליהו דף יט ע"א ד"ה שוב ראיתל). ועוד טעם לזה, כי כאשר היה אליהו מתגלה בארץ לתנאים ולאמוראים, לא היה מתגלה בכל בחינותיו, ולכן לא היה פושט להם הספיקות ונשארו ב'תיקו'. אך כשיבוא המשיח אז אליהו הנביא יתראה פנים בכל בחינותיו (מדבר קדמות' להחיד"א מערכת א אות ל, 'מדבר קדמות' מערכת א אות סא בקיצור, 'פתח עינים' להחיד"א על גמי' מנחות פרק ד דף מה ע"א ד"ה 'אמר רבי יוחנן' עפ"י דברי הארי"ל ויחסד לאברהם, 'מראית העין' להחיד"א על גמי' יבמות דף צו ד"ה אמר רב יהודה) ומעלותיו, בכל עיקרי ושרשי 'נפש' 'רוח' ו'נשמה' שלו, ויחווה דעתו לפשוט כל הספיקות (ראש דוד' להחיד"א פרשת נצבים וילך דף קנה ד"ה עוד זאת אדרש), ומי כמוהו מורה (שו"ת חתם סופר חלק ו' סימן צח ד"ה אבל האמת יורה).

וכך אמר הנביא מלאכי "זכרו תורת משה עבדי אשר צויתי אותו בחרב על כל ישראל חקים ומשפטים: הנה אנכי שלח לך את אליה הנביא לפני בוא יום יהוה הגדול והנורא" (מלאכי ג, כב-כג), "זכרו תורת משה עבדי" – כלומר השמרו שלא תשכחוהו. ואם יאמרו ישראל "מה נעשה לצרות השמד ותוקף הגלות, כי בוודאי נשכח!" לכן אמר אחר כך "הנה אנכי שלח לך את אליה הנביא", כי אליהו הנביא זכור לטוב בחכמותו הרמותה וידיעתו כשיהיה בעולם הזה, הוא ילמד את ישראל להועיל. ואם ישראל יאמרו "הרי אליהו זכור לטוב נגלה לחכמים וחסידים, ולא מצניו שפוט הספיקות?" לכן אמר "לפני בוא יום יהוה הגדול והנורא" כלומר אליהו הנביא זכור שיתגלה במהרה לפני בוא יום ה' הגדול, ישיב ויפשוט הכל כי יבוא בכל בחינותיו, מה שאין כן כעת כשנמצא בין החכמים, שאינו בכל הבחינות (ראש דוד' להחיד"א פרשת נצבים וילך דף קנה ד"ה ויתקרב לוה). ובאמת אליהו לא יבוא לבדו, אלא יבואו עמו גם משה רבינו ומלך המשיח, ועל ידיהם יתפרשו כל הספיקות (יחסד לאברהם: לרי אברהם אזולאי זקנו של החיד"א מעין שני נהר כז, 'פתחי חותם' לרי יעקב אבוחצירא פרשת שופטים דף ל ע"א ד"ה כי יפלא).

יעקב אבינו לקח את ו' כמשכון מאליהו הנביא שיבשר על הגאולה

יעקב אבינו ידע כי אליהו הנביא הוא מלאך, שהעלהו הקב"ה לשמי מרומים ואמר לו שיהיה אפטרופוס על בניו ישראל. לכן יעקב אמר לאליהו שיבוא לבשר את גאולת הבנים (חומת אגן' להחיד"א פרשת בחוקותי פרק כו אות ה הפסוק 'את בריתי יעקב'). ואז אליהו נתן ליעקב משכון שיבוא ויגאל את בניו, וזה אות ו' משמו. מטעם זה בחמשה מקומות בתנ"ך חסר אות ו' בשמו של 'אליהו הנביא', כלומר נכתב "אליה" (ראה מלכים ב' א, ג, מלכים ב' ד, מלכים ב' א, ח, מלכים ב' א, יב, מלאכי ג, כג), וכנגד זה בחמשה מקומות נכתב שם 'יעקב' מלא אות ו' כך "יעקב" (ראה ויקרא כו, מב, ירמיה ל, יח, ירמיה לג, כו, ירמיה מו, כז, ירמיה נא, יט) (ירמיה ויקרא כו, מב, 'בעל הטורים' במדבר כה, יב, 'כלי יקר' על התורה בראשית לח, יח ד"ה דבר אחר). ואליהו נתן תקיעת כף ליעקב שיגאלם, כאשר חמש אצבעות כף ה' (כלי יקר' על התורה בראשית לח, יח ד"ה דבר אחר, 'ילקוט דוד' לרי דוד פוזנר פרשת וישלח ד"ה חמשה פעמים), הן כנגד חמש אותיות ו' שנחסרו משמו של אליהו ונלקחו ליעקב אבינו (כלי יקר' על התורה בראשית לח, יח ד"ה דבר אחר, 'ילקוט דוד' לרי דוד פוזנר פרשת וישלח ד"ה חמשה פעמים) (להרחבה בענין היות אליהו מלאך לפני בואו לעולם ואחרי עלייתו בסערה ראה אחד ממאמרינו לפרשת בהר בחוקותי – 'סוד המלאך אליהו הנביא').

